

Наливайко Олег Іванович

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри загальноправових дисциплін,
член правління Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

Філіпова Лілія Володимирівна

студентка факультету № 4,
член Дніпропетровської обласної організації
«Асоціація українських правників»

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Скільки існує юриспруденція – стільки обговорюється питання про форми виразу, об'єктивації норм права. Відомі такі основні види форм права: правовий звичай, правовий прецедент, судова практика, правова доктрина, договори з нормативним змістом і нормативний правовий акт. Слід зазначити, якщо на ранніх стадіях правові системи складаються в основному із звичаєвого права, то впродовж еволюції суспільства доля нормативних правових актів зростає і сьогодні складає переважну більшість.

Нормативні правові акти є основним джерелом права в країнах романо-германської правової сім'ї і відіграє немаловажну роль у країнах англо-американського права. Така їх значна роль пояснюється рядом переваг у порівнянні з іншими формами права.

Регулювання суспільних відносин у рамках компетенції державних органів здійснюється шляхом прийняття нормативно-правових актів (далі – НПА), визначених Конституцією України таким чином: Верховна Рада України приймає закони (ст. 91), Президент України видає укази (ч. 4.3, ст. 106), Кабінет Міністрів України – постанови (ч. 1, ст. 117). До НПА належать також накази центральних органів виконавчої влади, рішення місцевих рад, що становлять численну групу підзаконних НПА тощо. Незважаючи на соціальну значущість поняття НПА, офіційне визначення його є лише в одному підзаконному акті – наказі Міністерства юстиції України, відповідно до якого "нормативно-правовий акт – офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженим на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямований на регулювання суспільних відносин, що містить норми права, має неперсоніфікований характер і розрахований на неодноразове застосування" [2, с. 30-33].

З розвитком суспільного життя, ускладненням суспільних відносин нормативний правовий акт стає пріоритетною формою права завдяки таким перевагам: за допомогою його чітких і ясних формулювань досягається найбільш точний і повний вираз юридичних норм, що забезпечує єдине розуміння правових приписів усіма суб'єктами правовідносин; саме нормативні правові акти можуть бути оперативно видані, змінені та скасовані, що є важливим з огляду на зростання темпів сучасного суспільного розвитку; положення нормативних актів носять високий рівень узагальнення, що дозволяє охоплювати регулюванням широкі сфери суспільного життя; завдяки певним ознакам, нормативні правові акти легко систематизуються, що в подальшому дозволяє легко здійснювати пошук необхідного документа; структура та стиль нормативних актів полегшують пошук необхідних положень; нормативні акти є письмовими документами, що дозволяє швидко доводити до відома усього населення зміст нових правових положень [1].

Процес підготовки та прийняття будь-якого нормативно-правового акта починається з усвідомлення необхідності в правовому регулюванні певного кола суспільних відносин. Інакше кажучи, правотворчий процес починається з виявлення уповноваженим органом або особою об'єктивної потреби в правовому регулюванні, а саме в прийнятті нормативно-правового акта. З етапом усвідомлення такої потреби, який не регулюється та не може бути врегульований правилами нормативного й ненормативного характеру, тісно пов'язана стадія правотворчої ініціативи. Вважаємо, що у формальному сенсі саме вона і є первинною, вихідною точкою [3, с. 16-20].

Нормативно-правовий акт – це письмовий документ компетентного органу держави або самого народу, в якому закріплюються встановлені та забезпечувані державою формально обов'язкові правила фізичної поведінки суб'єктів суспільного життя. Вони поділяються на закони та підзаконні акти, серед яких провідне місце посідають закони.

Закон – це нормативно-правовий акт, який регулює найважливіші питання суспільного життя, установлює права і обов'язки громадян, має вищу юридичну силу і приймається з дотриманням особливої законодавчої процедури [5].

Тематичний рубрикатор чинного законодавства дає можливість розташувати закони за 15 рубриками, відповідно до визначених сфер законодавства: I. Законодавче врегулювання засад внутрішньої і зовнішньої політики. II. Законодавче забезпечення державного будівництва, правової політики та здійснення правосуддя. III. Законодавче забезпечення правоохоронної діяльності, боротьби з організованою злочинністю і корупцією IV. Законодавче забезпечення у сфері національної безпеки та оборони. V. Законодавче забезпечення у сфері економічної політики. VI. Законодавче забезпечення у фінансовій і бюджетній сфері. VII. Законодавче забезпечення промислової політики та розвитку підприємництва. VIII. Законодавче забезпечення функціонування паливно-енергетичного комплексу. IX. Законодавче забезпечення у сфері транспорту і зв'язку. X. Законодавче забезпечення у сфері будівництва

та житлово-комунального господарства. XI. Законодавче забезпечення діяльності агропромислового комплексу та регулювання земельних відносин. XII. Законодавче забезпечення у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи. XIII. Законодавче забезпечення в соціальній сфері. XIV. Законодавче забезпечення у сфері охорони здоров'я та сімейних відносин. XV. Законодавче забезпечення у сфері гуманітарної політики [2, с. 30-33].

Нормативно-правовий акт виконує дві рівнозначні функції: функцію юридичного джерела права і функцію форми права, тобто виступає як спосіб існування і вираження норм права. При цьому він є найбільш досконалим серед усіх форм (джерел) права.

Ознаки нормативно-правового акта:

1) є правоутворювальним актом, оскільки встановлює чи закріплює нові норми права або змінює (доповнює, скасовує) чинні; чітко формулює зміст юридичних прав, обов'язків, відповідальності;

2) є офіційним актом – приймається чи санкціонується уповноваженими органами держави (нормотворчими органами) або ухвалюється народом (референдум) в межах їх компетенції;

3) доводиться до відома населення у встановленому законом порядку – публікується в офіційних спеціальних виданнях з обов'язковою відповідністю автентичності тексту офіційного зразка [4].

Узагальнюючи різні підходи в науковій літературі щодо нормативно-правових актів можна сказати, що нормативно-правовий акт – це офіційний акт правотворчості, що представляє собою владний припис, який містить норми права. Адже основною формою права в Україні є нормативно-правові акти, які становлять єдину ієрархічну систему, що повинна характеризуватися внутрішньою узгодженістю і забезпечувати правове регулювання в різних сферах суспільних відносин.

1. Биля І. О. Нормативний правовий акт (загальна характеристика) / І. О. Биля // Вісник Запорізького державного університету. – 2003. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://web.znu.edu.ua/herald/issues/archive/articles/2746.pdf>.

2. Вилекжаніна М. До питання упорядкування нормативно-правових актів / М. Вилекжаніна // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 5. – С. 30-33.

3. Заплотинська Ю. І. Правотворча ініціатива щодо створення нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України / Ю. І. Заплотинська // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – № 2 (1). – С. 16-20.

4. Наумець І. В. Поняття, ознаки та загальна характеристика нормативно-правових актів / І. В. Наумець // Міський районне управління юстиції інформує [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://rda.if.ua/n/viddil_nadzvychajnyh_sytuacij/2013/12/03/2996/view.

5. Салецький О. В. Деякі питання дії нормативно-правових актів : методичні рекомендації / О. В. Салецький // Міністерство Юстиції України. Головне Управління Юстиції у Полтавській області. Козельщинське районне управління юстиції. – 2012.